

Секція: Економічна безпека

ОСТРОВСЬКИЙ ІВАН ВАЛЕНТИНОВИЧ
аспірант Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку» НАН України, м. Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ВИРОБНИЦТВ УКРАЇНИ

Поверхневий підхід до формування нових ринкових інститутів, руйнівна модель роздержавлення, лобіювання особистих інтересів у владі, не виважена політика антикризового регулювання та багато іншого не дозволили незалежній Україні реалізувати свій потенціал та швидко наблизитись до рівня розвитку провідних країн. Проблеми за роки реформ лише поглибились.

Більш як 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали й енергетичні ресурси. У вітчизняній економіці домінують енергоємні і матеріаломісткі виробництва, які є залежними від імпорту ресурсів. Частка продукції соціальної орієнтації становить лише 1/5 від обсягу промислового виробництва. Внаслідок недостатнього інвестування в засоби виробництва, спрацювання основних фондів складає близько 60%.

Впродовж 20 років спостерігається постійне зниження кількості підприємств, що займаються інноваційною діяльністю до 13% від загальної кількості. Як наслідок, питома вага інноваційного продукту становить лише 6,7% (Євросоюз – 60%, Південна Корея – 65%, Японія – 67%, США – 78%). В Україні енергомісткість ВВП є в 2,5 рази вищою від середньої енергомісткості ВВП у розвинутих країнах, що унеможливорює конкурентну боротьбу вітчизняних виробників, стримує оновлення капіталу, інновації тощо. Саме це є одним із наріжних каменів та тягарем української економіки. [3]

Сьогодні в Україні домінує третій технологічний уклад (чорна металургія, металообробка, легка, деревообробна промисловість тощо), характерний для періоду 1880-1930 рр. За випуском продукції: третій технологічний уклад займає близько 58%, четвертий – 38%, п'ятий – 4%. Щодо фінансування науково-технічних розробок, то 70% становить четвертий технологічний уклад і 23% – п'ятий. Відповідно до інноваційних витрат, 30% їхньої вартості становить третій технологічний уклад, 60% – четвертий, 8,6% – п'ятий.

Таким чином, серед найболючіших проблем, пов'язаних із модернізацією та конкурентоспроможністю економіки України є: значна структурно-технологічна відсталість, висока зношеність виробничого капіталу та значний рівень енергомісткості ВВП; залежність від зовнішніх джерел ресурсів; незадовільний стан ринкової інфраструктури та інноваційної системи; низький рівень життя та купівельної спроможності населення, а також висока диференціація доходів населення; орієнтація на експорт ресурсів та нерозвиненість виробництва для споживчого ринку; організаційна недосконалість і низький рівень капіталізації виробництва; відкритий доступ іноземної високо конкурентної продукції тощо. [5]

На сьогодні питання модернізації економіки України залишаються актуальними, оскільки цього вимагають невтішні реалії та тенденції економічних явищ і процесів. Державі потрібно розробити чітку програму інноваційного розвитку, що вимагає визначення концептуальних засад, виділення пріоритетних напрямків та створення ефективних механізмів стимулювання процесу модернізації.

Модернізація, як процес удосконалення існуючих систем, методів, процедур та технологій для підвищення їх ефективності та надійності, є одним із важливих напрямків підвищення техніко-економічних показників, посилення інтенсивного розвитку та зростання ефективності виробництва. Цим самим вона сприяє покращенню добробуту населення. У глобальному

світі актуальність модернізації економіки додатково підкреслюється необхідністю конкурувати з міжнародними суб'єктами.

Модернізація підприємства у сучасних умовах - це процес трансформації діючого виробництва, який забезпечує перехід об'єкта модернізації на більш високий технологічний уклад. Основним завданням модернізації промислових підприємств має бути досягнення такого техніко-технологічного рівня, який дасть змогу модернізованому підприємству виготовляти продукцію з інноваційним наповненням та конкурентоспроможну на зовнішньому і внутрішньому ринках.

Але ціллю модернізації може бути і покращення екології за рахунок зменшення навантаження на навколишнє природне середовище. У такому разі слід говорити про екологічну модернізацію на підприємстві, яку доцільно виокремити як самостійний вид модернізації. Предметом такої модернізації виступає система охорони навколишнього природного середовища. Необхідність подолання інноваційної та технологічної відсталості української економіки зумовила появу у науковій літературі поняття інноваційна модернізація. Таке словосполучення можливе для використання аби підкреслити, що модернізація – це процес якісного удосконалення продуктивних сил шляхом впровадження інновацій. Але виокремлення його у якості виду модернізації не є доцільним.

Системно-екологічний підхід до модернізації виробництва полягає в системній екологізації всіх складових частин виробництва, тобто системи управління, технологічних процесів, господарської та інвестиційної діяльності підприємства. Це означає: екологізацію функцій системи загального управління підприємством із запровадженням міжнародних стандартів системи екологічного менеджменту, екологічного аудиту, а також досвіду екологічного інжинірингу, маркетингу, лізингу, страхування; оновлення виробничих процесів (технологічних систем) для поліпшення екологічних характеристик виробництва з економічним ефектом; модернізацію очисних споруд з економічним ефектом; екологічне

оздоровлення промайданчика і прилеглої території; підвищення екологічної свідомості та кваліфікації персоналу. [4]

Під час екологічної модернізації слід застосовувати такі інструменти екологічного менеджменту, як екологічний аудит, інжиніринг (реінжиніринг), маркетинг та екологічне навчання. Процес екологічної модернізації починається з постановки завдання і формулювання проблем. Це можна зробити професійно завдяки комплексному екологічному аудиту, тобто аудиту місцевості або промділянки, на якій розташоване підприємство, прилеглої місцевості, аудиту системи екологічного управління та аудиту відходів. На початковій стадії це може бути комплексна екологічна експрес-оцінка. Висновки й рекомендації екоаудитів використовуватимуться для побудови вихідної екологічної моделі стану виробничої системи підприємства, яка ґрунтується на наявному стані екологічної політики підприємства, чинних екологічних вимогах і стані екологічної безпеки виробництва. Подальший процес переходу від вихідної до кінцевої, модернізованої, екологічної моделі пов'язаний із проведенням екологічного інжинірингу та екологічного маркетингу з модернізації діючих технологічних систем і очисних технологій, обладнання. Залежно від фінансових можливостей моделі можуть бути некапітапомісткої або капіталомісткої модернізації з частковим або повним інтегрованим ефектом. [4]

У сучасних умовах невід'ємним елементом модернізації економіки є інноваційний розвиток. Варто зазначити, що така важлива для суспільства складова функціонування національної економіки як інноваційно-інвестиційна активність повинна стимулюватися державою. Саме в останній закладений найбільший потенціал рушія прогресу людства. [1]

Метою державної політики стимулювання процесу модернізації є глибинна трансформація інвестиційно-інноваційних основ функціонування національної економіки. Це має набувати форми виконання наступних завдань: удосконалення інституційних умов здійснення господарської

діяльності, розвиток фінансового ринку, обмеження монополізму; посилення інвестиційної та підприємницької активності господарських суб'єктів та населення; забезпечення припливу інвестицій у виробничий сектор економіки; підвищення ефективності вітчизняних виробництв, розвиток альтернативної енергетики, зменшення залежності від монопольних джерел ресурсів; утворення замкнених циклів виробництва кінцевого продукту; раціоналізація розміщення виробництв та забезпечення збалансованого розвитку регіонів України; гуманізація, соціальна орієнтованість та екологізація економіки тощо. [2]

Без системного та масового запровадження конкурентоспроможних технологій виробництва, вітчизняна економіка не зможе конкурувати в жорсткому глобальному світі.

Література:

1. Вертун. Л.І. Екологічна складова в реалізації євроінтеграційної стратегії України // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – № 26. – С. 80-87.
2. Галушкіна Т.П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм / Т.П. Галушкіна, Л.М. Грановська. – Одеса, 2009. – 372 с.
3. Дронова О.Л. Фактори ризику техногенних надзвичайних ситуацій в Україні / О.Л. Дронова. - К.: Інститут географії НАН України, 2011. - 270 с.
4. Кравців В.С. Регіональна екологічна політика в Україні та механізми її реалізації / В.С. Кравців; НАН України. Інститут регіональних досліджень. - Львів, 2007. - 72 с.
5. Степаненко А.В. Глобалізація, конкурентоспроможність й економічна безпека: проблеми взаємодії та взаємозв'язку / А.В. Степаненко // Продуктивні сили України. – 2007. - №1(002). – С. 71-84.